

Література:

1. Конспект лекцій з курсу “ Методика виконання дисертаційної роботи для здобувачів наукового ступеня доктора філософії / Укл. І.Я. Омецінська. – Тернопіль: Тернопіль: ТНЕУ, 2019. – 80 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-321-0-53>

АВТОРЕФЕРАТ ДИСЕРТАЦІЇ ЯК НАУКОВИЙ ДОКУМЕНТ

Перцева Вікторія Анатоліївна

кандидатка філологічних наук, доцентка,

доцентка кафедри українознавства,

Харківський національний університет внутрішніх справ

м. Харків, Україна

Беззаперечна значущість наукової інформації в сучасному суспільстві робить актуальним дослідження документів, що її відтворюють. До таких документів належить автореферат дисертації, у якому знаходить відображення важлива наукова інформація – основний зміст дисертації, магістральні ідеї й висновки, внесок автора в проведене дослідження, рівень новизни та практична значущість отриманих результатів. Аналіз автореферату дисертації дозволив нам визначити два ключові аспекти його наукового дослідження – функціональний і лінгвістичний.

Функціональний аспект обумовлює особливості документа його функціями, надає можливість визначити його місце в сучасній системі наукової документації. Виявлення основної функції документа, способів її реалізації є важливим для характеристики документа як цілісного об'єкта. Автореферат – документ поліфункціональний. До головних функцій автореферату належать:

- 1) інформативна, яка полягає в інформуванні читачів про структуру наукової розвідки, актуальність тематики, предмет, об'єкт, мету і завдання наукової праці, особистий внесок автора в розроблення проблеми;
- 2) індикативна – опис опрацьованих автором методик;
- 3) сигнальна – інформування про те, що дисертація підготовлена, про науковців, яких оголошено опонентами дисертації;
- 4) пізнавальна – формує уявлення про науковий потенціал автора;
- 5) ознайомлювальна – є джерелом для отримання довідкових даних про проведене наукове дослідження та його результати.

Крім того, автореферат сучасної дисертації неодмінно виконує юридичну й соціокультурну функції. Без автореферату дисертація не може бути допущена до захисту, і лише після отриманням дозволу експертної комісії дисертаційної ради на тиражування автореферату претендент одержує право на захист дисертації.

Щодо соціокультурної функції, то автореферат відбиває новизну і результативність проведеного автором дослідження, яке зазвичай виконане в межах певного наукового напрямку, школи, а отже, дає можливість оцінити стан науки як частини соціальної культури в певний хронологічний період.

Специфіку автореферату дисертації, особливо на сучасному етапі, насамперед визначає інформативна функція. Проте, на наш погляд, доцільно розмежовувати інформативність «документну» й «лінгвістичну».

«Документна» інформативність в авторефераті сучасної дисертації реалізується в реквізитах. Документознавчий аспект передбачає виявлення властивостей і ознак документа, динаміку його реквізитного складу, закономірностей розвитку як специфічного жанру. Залежно від хронологічного періоду набір реквізитів змінювався, а їх перелік не відразу було регламентовано офіційними документами. Можливо тому, в 60–90-і роки ХХ століття помітна неоднорідність реквізитного складу і їх необов'язкова презентація в авторефераті.

Так, в 60-і роки реквізитами титульного аркуша автореферату були: «автор документа»; «назва дисертаційного дослідження»; «найменування виду документа»; «місце складання документа і рік»; «навчальний заклад, де виконана робота». До того ж не у всіх розглянутих нами авторефератах було зазначено такі реквізити, як «навчальний заклад, де виконана робота» і «науковий керівник».

У 90-і роки інформативність автореферату дисертації як наукового документа активізується, на титульному аркуші більшості авторефератів почали вказувати індекс універсальної десятикової класифікації. Поява УДК обумовлена тим, що вона дозволяє детально розкрити зміст довідково-інформаційних фондів і забезпечити швидкий пошук наукової інформації. Також на титульному аркуші авторефератів дисертацій цього періоду почали вказувати спеціальність, з якої захищається дисертація. Таким чином, введенням додаткових реквізитів підкреслюється галузь наукового дослідження і професійне спрямування дослідження.

З 2000-го року можна говорити про послідовне розроблення типової форми автореферату, а згодом зразок оформлення титульного аркуша автореферату дисертації отримав закріплення в нормативно-правових документах. Визначено такі обов'язкові реквізитами титульного аркуша:

«автор документа (ПБ)»; «назва дисертаційного дослідження»; «шифр і найменування спеціальності»; «найменування виду документа»; «місце складання автореферату і рік»; «навчальний заклад, де виконана робота»; «науковий керівник».

Що стосується зворотного боку титульного аркуша, то він з'явився в авторефераті дисертації тільки після 1973 року. До цього часу можна констатувати відсутність постійних реквізитів зворотного боку титульного аркуша (наприклад, не у всіх авторефератах зазначалась провідна організація й вказувались опоненти).

У 90-і роки виробляється стандартний набір реквізитів для зворотного боку титульного аркуша. Тобто, можна говорити, що з появою зворотного боку титульного аркуша відбувається чіткий «розподіл» інформації, пов'язаної з сигнальною функцією автореферату.

Лінгвістичний аспект дослідження автореферату сучасної дисертації ґрунтується на підставі аналізу тексту автореферату як документа. Тут також чітко виявляється реалізація інформативної функції. «Лінгвістична» інформативність, яка позначається в реквізиті «текст», обумовлена мовною семантикою і залежить від мовного коду – метамови спеціальності, з якої проводиться наукове дослідження і багато в чому залежить від загальних законів функціонування наукового стилю, культури наукової комунікації та її жанрових різновидів.

Лінгвістична інформативність автореферату пов'язана з різними мовними рівнями тексту, утім ядро інформативності автореферату сучасної дисертації репрезентує саме лексика, у якій знаходять насамперед відображення нові поняття, пов'язані з науковими ідеями й результатами.

У тексті автореферату сучасних дисертацій можна виділити рубрики, зміст яких відрізняється найбільшою інформативністю. Це зазвичай рубрики «наукова новизна» і «положення, що виносяться на захист». У цих рубриках і в самому тексті автореферату інформативність досягається, наприклад, завдяки використанню нової авторської термінології. Наукову новизну можуть представляти вже наявні методи й методики або ті, якими вперше послуговуються для аналізу матеріалу (наприклад, вперше використана інтерпретація кількісних даних експерименту за допомогою таких елементів статистичного методу, як середні величини; розроблена методика структурування, яка отримала назву «поліпропозиціональна»).

Інформативність пронизує весь текст документа, організовуючи не лише лексичний рівень, але морфологічні й синтаксичні структури. Так, в тексті авторефератів сучасних дисертацій часто використовуються:

– прості речення, зміст яких інформує про предмет дослідження, про те, чому присвячено дисертацію (наприклад, *представлена робота є*

спробою дати аналіз...; в цьому дослідженні...; у дисертації досліджуються ...);

– прості речення з семантикою поступки, яка виражена сполучниками, частками, вставними словами, які інформують про особливості дисертаційної роботи, її актуальність та необхідність вивчення питання (*питанням ... не приділяється достатньо уваги; але останнім часом з'являються ...; основну увагу в цій роботі зосереджено ...*).

Таким чином, документознавчий аналіз авторефератів сучасних дисертацій доводить взаємодію соціальних і нормативно-законодавчих факторів, що визначають вироблення його форми як вторинного документа. Лінгвістична ж інформативність автореферату, на наш погляд, пов'язана з різними мовними рівнями тексту. Отже, автореферат дисертації – це документ, на який впливають як уявлення про наукову документацію зокрема, так і про роль у сучасних комунікативних процесах загалом.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-321-0-54>

НОВІ НОРМАТИВНІ ПІДХОДИ ДО ЗАХИСТУ ДИСЕРТАЦІЙ НА ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

Петриченко Валентина Вячеславівна

здобувач наукового ступеня доктора філософії,

Національна академія внутрішніх справ

м. Київ, Україна

12 січня 2022 року був прийнятий новий Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 44 [1]. Він передбачає низку новацій щодо цього процесу і дає старт європейському порядку присвоєння наукових ступенів доктора філософії.

При захисті дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії разова рада утворюється закладом, у якому здобувач виконав акредитовану освітньо-наукову програм, до складу якої входить п'ять осіб – голова разової ради, два рецензенти та два офіційних опоненти, про що видається наказ закладу. Компетентність членів разової ради за тематикою дослідження здобувача визначається наявністю не менше трьох наукових публікацій за тематикою дослідження здобувача за